

Jonassaken - 12 år og drapsmann

Videregående

Til lærer

Dette undervisningsopplegget gir elevene innsikt i det norske samfunnet på 1600-tallet, samt stimulere til refleksjon om straff, og hvordan synet på straff har endret seg over tid. Det anbefales å gjennomføre det etter å ha gjennomført med undervisningsoppleggene Oslo 1680, og gjerne også *Tro*, men kan gjennomføres alene. Om det gjøres alene, er det nødvendig at læreren gir en introduksjon til Norge på 1600-tallet (se de nevnte undervisningsoppleggene for ressurser)

Kompetansemål

[Historie, 2 trinn, studiespesialiserende.](#)

- beskrive religionens betydning for samfunns- og maktforhold fra middelalderen til og med vår tid og vurdere dens rolle i menneskers selvoppfatning og syn på andre
- utforske fortiden ved å stille spørsmål og innhente, tolke og bruke ulikt historisk materiale for å finne svar
- reflektere over hvordan fortiden former oss som mennesker

[Historie, 3 trinn, studiespesialiserende](#)

- reflektere over hvordan fortolkninger av fortiden er preget av nåtidsforståelse og forventninger til framtiden
- utforske en historisk person og diskutere hans eller hennes tenkning, handlingsrom og valg i lys av samtiden han eller hun levde i

Karaktersetting skjer i henhold til [kompetansematrise for historiefaget.](#)

Utgangspunkt for undervisningsopplegget

«Jonassaken» skjedde i 26 mai 1679 i Christiania. Den da 12 år gamle gutten Jonas Ardersen knivstakk, og drepte, den fjorten år gamle gutten Ole Nilsen. Jonas rømte fra åstedet, og gjemte seg, men ble funnet. 2 juni 1679 ble han stilt for retten, men dom blir ikke avsagt. Da ingen av guttenes foreldre et tilstede blir saken utsatt. Jonas blir satt i fengsel, men presten skal besøke ham og gi ham trosopplæring og forberede ham på saligheten. Retten anbefaler at foreldrene til Jonas utestenges fra menigheten.

Saken kommer opp igjen 3 august 1680, men utsettes fordi retten vil gjøre videre betenkninger.

10 august 1680 kommer saken opp igjen. Denne gangen avsies det dom. Retten bestemmer at tross Jonas sin unge alder, skal han dømmes til halshugging. Retten vektlegger alvorlighetsgraden til handlingen, og at straffen skal virke avskrekke andre.

Vedlagt er

- kildene til Jonassaken
- manusforslag til dramatisering

Merknad

Det anbefales at fokus i undervisningsopplegget er på kilden og på hva kilden forteller om samfunnsstrukturene (lov, straff), samt refleksjon over dette har endret seg til i dag.

Kilden sier ingenting om hvorfor Jonas stakk, og å spekulere i det vil være å gå langt utenfor det som er god metode i historiefaget. (Det kan eventuelt gjøres som en øvelse i novelleskriving i norskfaget)

Gjennomføring

Undervisningsopplegget kan gjennomføres på en eller to skoletimer

En skoletime

Start timen med å be fire elever lese opp det vedlagte manuset til dramatiseringen av Jonassaken. Del ut kildearket så elevene selv kan lese saken. Gi dem 5 minutter til å lese. Bruk resten av timen til å diskutere refleksjonsspørsmålene.

Refleksjonsspørsmål for felles diskusjon i klassen

Refleksjonsspørsmål til kilden

Kildeutdragene er hentet fra tingbøkene for Christiania i 1679 og 1680.

Tingbøkene har referat fra rettsaker. De viktigste kilden vi har til tidligere tiders rettsprosesser, men gir også glimt inn i folks hverdag.

1. *Representativitet:* ut i fra det dere vet om 1600-tallet, tenker dere at Jonassaken gir et representativt bilde av hvordan unge lovbrytere ble behandlet i rettsapparatet?
2. *Troverdighet:* Kan vi stole på at det som står i rettsprotokollen gir et riktig bilde av hva som skjedde? Hva har retten fokusert på?
3. Hvordan skiller skriften og skriftspråket omkring 1680 seg fra i dag?
4. Hva er lett å forstå i originalkilden? Og hva er vanskelig?
5. Om 400 år, hva tenker dere blir utfordringene med å finne og lese vår tids skriftlige kilder?

Refleksjonsspørsmål til Jonas-saken

1. Hvorfor henrettes 12 år gamle Jonas for å ha drept Ole?
2. Hvordan ville Jonas blitt straffet i dag?
3. Hvordan tar samfunnet i dag hånd om umyndige personer som begår et drap? Og hvorfor gjør vi det slik i dag?
4. Hva slags virkning har harde straffer på enkeltpersoner? Og på samfunnet? Fungerer harde straffer avskrekkende, eller kan de på andre måter hindre kriminelle handlinger?

Ønsker læreren å forankre diskusjonen i den nåtidige samfunnsdebatten, kan elevene få utdelt følgende kronikk før spørsmål 5 diskuteres.

Oda Oline Omdal: [«Er man voksen nok til å være kriminell, er man voksen nok til å sitte i fengsel»](#), Aftenposten 6.8.2024

Tilleggsinformasjon som kan være nyttig for læreren:

[Straffeloven](#)

I denne diskusjonen er det særlig relevant å se på Kapittel 8a. Ungdomsstraff

Skriftlig oppgave (om behov/ ønsket)

Gjør rede for hva hendelsesforløpet ledet frem til at gamle Jonas ble halshugget da han var 14 år. Forklar hvorfor de i samtiden behandlet Jonas som de gjorde, og gjør rede hvorfor han fikk straffen han gjorde. Reflekter over hvordan 1600-tallets syn på straff skiller seg fra synet vi har på straff i Norge i dag.

To (eller flere) skoletimer.

Første time brukes til å sette seg inn i perioden og saken og dramatisere hendelsesforløpet. I andre time viser elevene dramatiseringene de laget timen før, og klassen diskuterer i fellesskap refleksjonsspørsmålene. Det er også lagt ved forslag til skriftlig refleksjonsoppgave som kan gis som lekse, eller som alternativ oppgave.

Første time

Bruk 5 minutter på å gå gjennom rettsprosessen til Jonas Arnesen som er gjengitt i kildearket. (vedlegg) sammen med klassen. Del ut kildearkene til elevene så de får se både referat, modernisert transkripsjon, ordrett transkripsjon og originalkilden kilden.

I grupper på fem, bruk 5 minutter på å lage en dramatisering av rettssaken.

Enten fordel, eller la gruppene velge:

- I tingretten første gang
- I tingretten andre gang
- Når dommen avsies i tingretten (tredje gang)
- En situasjon i fengselet der Jonas samtaler med prest, fangevokter og eventuelt andre
- Selve hendelsen der Jonas dreper Ole

Den endelige dramatiseringen skal ikke være mer enn 3 til 5 minutter.

Andre time

Start timen med at gruppene viser dramatiseringene de har laget. Gå så over til refleksjonsspørsmålene (se opplegg for en time)

Til eleven:

Kildeutdragene er hentet fra tingbøkene for Christiania i 1679 og 1680. Tingbøkene har referat fra rettsaker. De viktigste kilden vi har til tidligere tiders rettsprosesser, men gir også glimt inn i folks hverdag.

1. *Representativitet:* ut i fra det dere vet om 1600-tallet, tenker dere at Jonassaken gir et representativt bilde av hvordan unge lovbrøyttere ble behandlet i rettsapparatet?
2. *Troverdighet:* Kan vi stole på at det som står i rettsprotokollen gir et riktig bilde av hva som skjedde? Hva har retten fokusert på?
3. Hvordan skiller skriften og skriftspråket omkring 1680 seg fra i dag?
4. Hva er lett å forstå i originalkilden? Og hva er vanskelig?
5. Om 400 år, hva tenker dere blir utfordringene med å finne og lese vår tids skriftlige kilder?

Refleksjonsspørsmål til Jonas-saken

1. Hvorfor straffes 12 år gamle Jonas med henrettelse for å ha drept Ole?
2. Hvordan tok samfunnet hånd om Jonas etter at han hadde begått drapet? Og hvorfor gjorde de det?
3. Hvordan ville Jonas blitt straffet i dag?
4. Hvordan tar samfunnet i dag hånd om umyndige personer som begår et drap? Og hvorfor gjør vi det slik i dag?
5. Hva slags virkning har harde straffer på enkeltpersoner? Og på samfunnet? Fungerer harde straffer avskrekkende, eller kan de på andre måter hindre kriminelle handlinger?